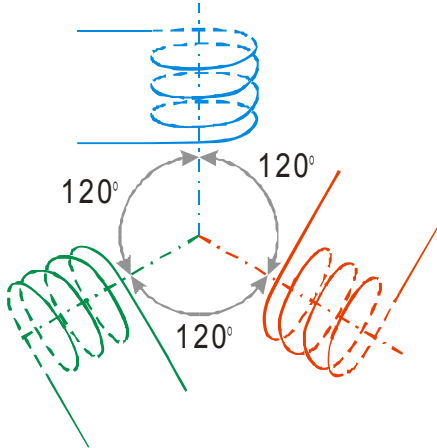

4.7.2 Elektromotory

Předpoklady: 4701, 4503, 4509

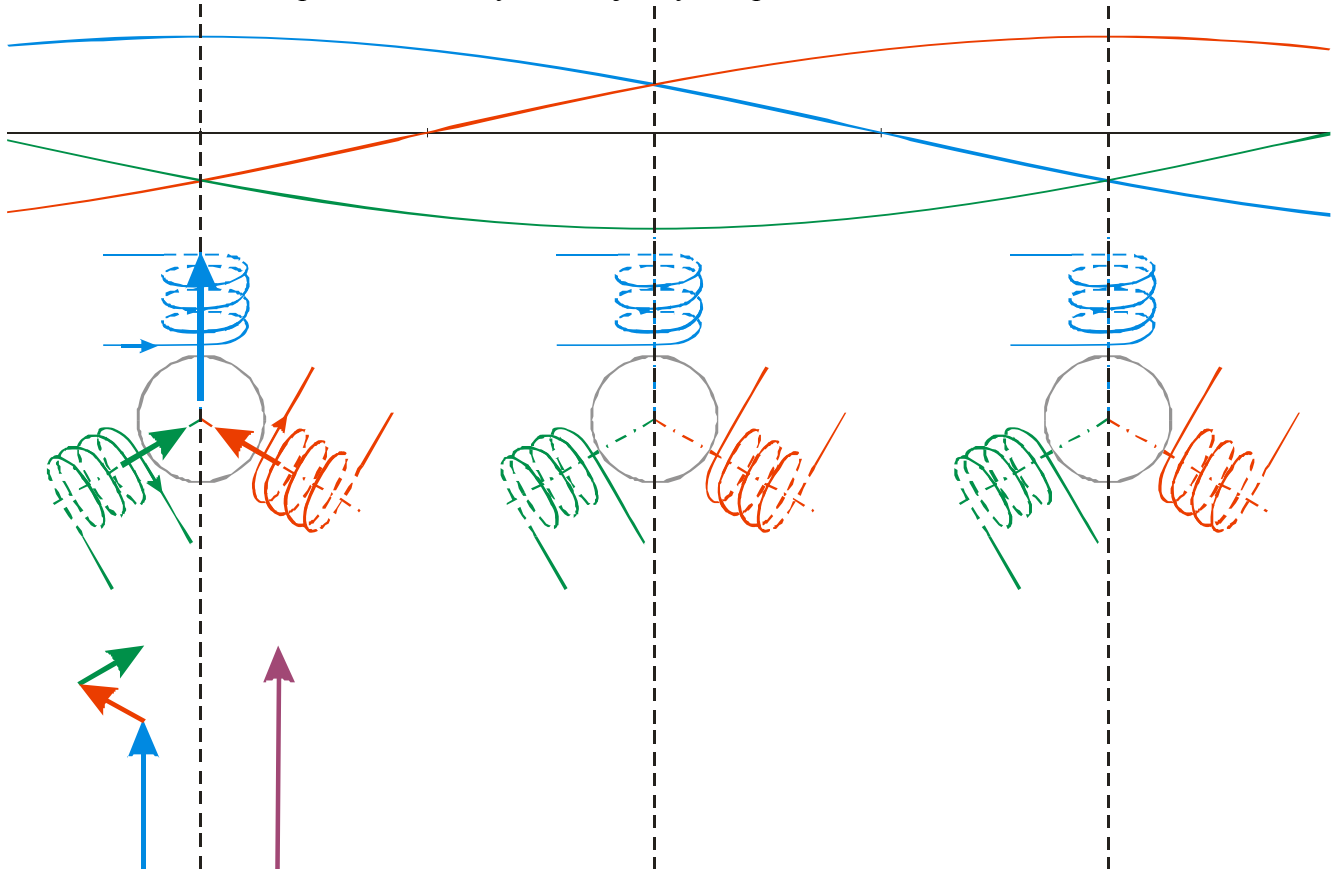
Třífázové elektromotory

Stator třífázového alternátoru připojím k třífázovému napětí $\Rightarrow$ cívkami začne procházet elektrický proud (se stejnou efektivní hodnotou, ale různě posunutý v čase) $\Rightarrow$ každá cívka generuje střídavé magnetické pole (se stejnou maximální hodnotou, sinusovým průběhem, ale různě posunuté v čase)

Jak vypadá výsledné pole vzniklé součtem polí tří cívek?

Nakreslíme si obrázek pro tři okamžiky nastávající rychle po sobě:

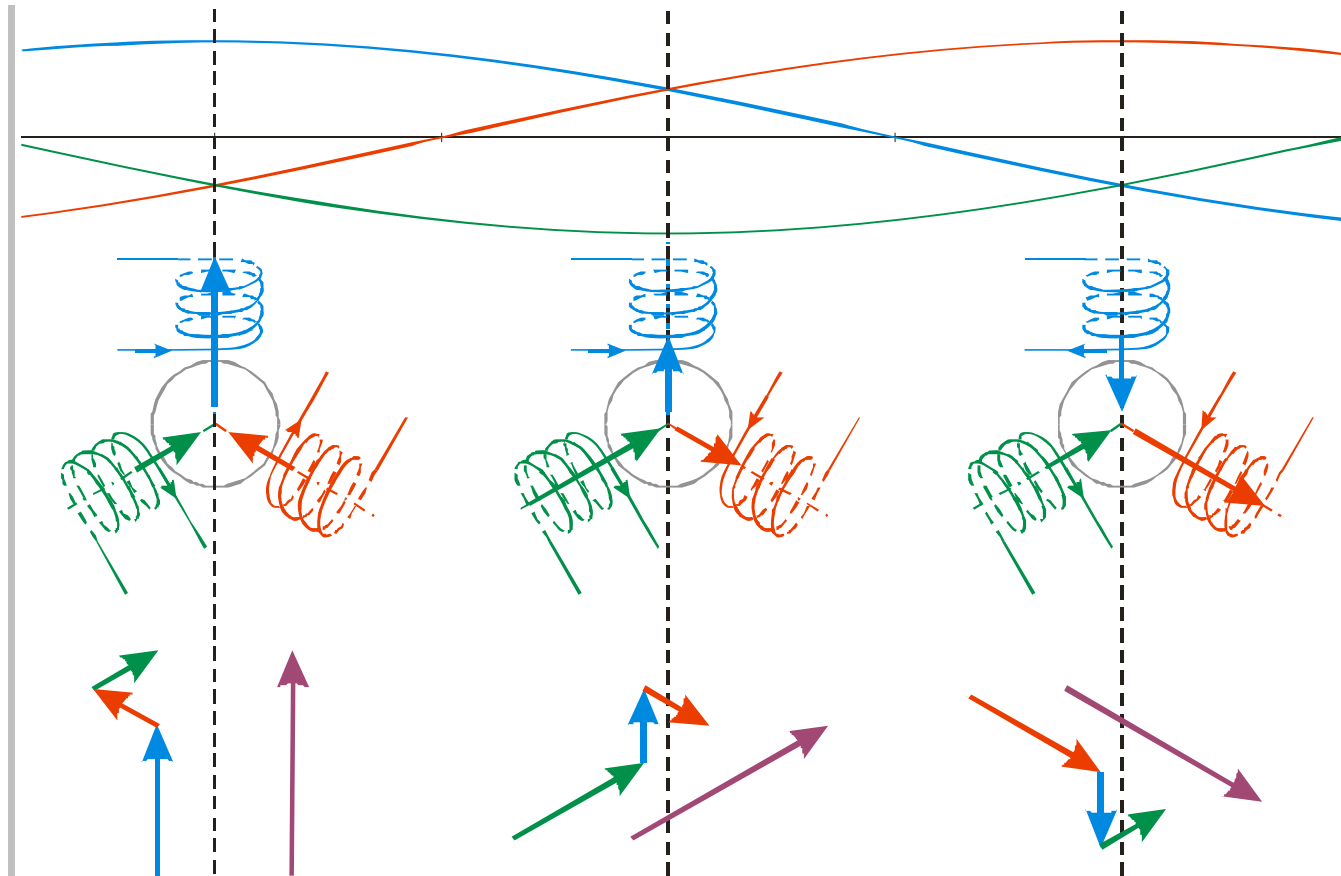

Nahoře máme graf okamžitých hodnot napětí.

Předpokládáme, že při kladné hodnotě napětí proud vtéká do cívky bližším vývodem $\Rightarrow$ v červené

a zelené cívice má proud opačný směr než v modré (jejich okamžité napětí má opačnou polaritu). Cívky jsou stejné $\Rightarrow$ magnetické pole, které vytvářejí je přímo úměrné okamžité hodnotě napětí (magnetické pole červené a zelené cívice je poloviční v porovnání s polem v modré cívice) Pod obrázkem pomocí vektorovým součtem zjistíme velikost a směr výsledného pole (fialová šipka).

Př. 1: Dokresli vektory magnetických polí i vektor výsledného magnetického pole pro zbývající dva okamžiky.

$\Rightarrow$ výsledné magnetické pole se otáčení uvnitř statoru stejně, jako se otáčel budící magnet v alternátoru (i s frekvencí 50 Hz) = vzniklo **točivé magnetické pole**, mohou využít pro konstrukci dvou druhů elektromotorů:

- rotor sestojím jako magnet $\Rightarrow$ pole s magnetem otáčí $\Rightarrow$ **trojfázový synchronní elektromotor** (vlastně jde o obrácený alternátor)
synchronní = otáčí se stejnou rychlostí jako magnetické pole statoru
málo používaný: je třeba ho roztočit, při větším výkonu bych musel v rotoru použít elektromagnet (a vést do něj obtížně elektrický proud)
- rotor sestojím jako zkratovanou cívku (říká se jí kotva nakrátko, často ani nevypadá jako cívka) $\Rightarrow$ **trojfázový asynchronní elektromotor**
asynchronní = otáčí se vždy pomaleji než pole ve statoru
Proč se točí?
připojím na stator trojfázový proud $\Rightarrow$ vznikne točivé magnetické pole $\Rightarrow$ ve stojící kotvě se mění magnetické pole $\Rightarrow$ v kotvě se indukuje napětí, kotva je zkratována $\Rightarrow$ prochází přes ní proud $\Rightarrow$ kotva se stává magnetem $\Rightarrow$ točivé pole s ní začne otáčet
nejpoužívanější elektromotor na větší výkony (čerpadla, cirkulárky, motory v továrnách...)

Př. 2: Jak závisí síla asynchronního motoru na jeho otáčkách? Proč se asynchronní motor nikdy neotáčí stejně rychle jako točivé magnetické pole?

Motorem točí naindukovaný proud v kotvě.

Čím rychleji se rotor vzhledem k magnetickému poli otáčí, tím pomaleji se vůči němu mění magnetické pole statoru $\Rightarrow$ v rotoru je menší indukovaný proud $\Rightarrow$ rotor je slabší magnet $\Rightarrow$ motor se točí menší silou

$\Rightarrow$ čím je otáčení rotoru pomalejší, tím větší proud se indukuje v kotvě $\Rightarrow$ tím je motor silnější

Kdyby se kotva otáčela stejně rychle jako magnetické pole $\Rightarrow$ magnetické pole se uvnitř kotvy nemění $\Rightarrow$ v kotvě se neindukuje žádný proud $\Rightarrow$ kotva není magnet a točivé magnetické pole na ni nepůsobí $\Rightarrow$ zmizela síla, která ji roztáčela

chod asynchronního elektromotoru charakterizuje **skluz (s)**: $s = \frac{f_p - f_r}{f_p}$ (f_p - frekvence otáčení pole, f_r - frekvence otáčení rotoru)

Př. 3: Urči frekvenci, se kterou otáčí rotor asynchronního elektromotoru, pokud je jeho skluz 5%.

Frekvence pole je 50 Hz $\Rightarrow$ dosadím do vzorce, všechno znám

$$s = \frac{f_p - f_r}{f_p}$$

$$s \cdot f_p = f_p - f_r$$

$$f_r = f_p - s \cdot f_p = 50 - 0,05 \cdot 50 \text{ Hz} = 47,5 \text{ Hz}$$

Rotor asynchronního elektromotoru se otáčí s frekvencí 47,5 Hz.

Výhody asynchronního motoru:

motor si sám nastavuje výkon podle zatížení

nemusíme do rotoru přivádět proud (s uhlíky jsou vždycky problémy)

Nebezpečí:

Při zastavení motoru se indukuje v kotvě obrovský proud a motor může vyhořet $\Rightarrow$ pokud se cirkulárka zasekne, musí se ihned vypnout

Velký proud prochází motorem také při zapnutí $\Rightarrow$ zapíná se na hvězdu, běží na trojúhelník

Stejnoseměrné elektromotory

činnost známe, magnetické pole se svislými indukčními čarami se snaží srovnat závit s proudem do vodorovné polohy, pokud v tomto okamžiku otočíme směr proudu v závitě, pole se snaží otočit závit o dalších 180°, pak opět prohodíme směr proudu a tak pořád dokola

zařízení na prohazování směru proudu se jmenuje **komutátor**

<http://www.walter-fendt.de/ph11e/electricmotor.htm>

všechny motory v počítači (větráky, HDD), většina motorů v hračkách

Problém: většina domácích spotřebičů (pračky, fény, mixéry, vrtačky ...) nepatří ani k jednomu z jmenovaných druhů. Jsou připojeny ke střídavému napětí, ale pouze k jedné fázi.

Dvě možnosti:

- **sériový (derivační) motor:** stejná konstrukce jako stejnosměrný motor, stator je konstruován jako elektromagnet, proud prochází sériově (paralelně) nejdřív elektromagnetem ve statoru a elektromagnetem v rotoru $\Rightarrow$ nevadí, že se rotor kvůli střídavosti proudu přepólovává, protože se s ním přepóluje i stator (a tak se nic nemění), v běžné domácnosti nejpoužívanější typ (pračky, fény, mixéry, vrtačky ...)
- **asynchronní jednofázový elektromotor:** stator má pouze hlavní a pomocné vinutí, proud do pomocného vinutí se fázově zpožďuje například kondenzátorem

Postřeh: naprostá většina sériových i stejnosměrných motorů nemá komutátor složený ze dvou částí, komutátor je složený z většího sudého počtu kousků, na rotoru je více vinutí
- normální stejnosměrný motor nezabírá v průběhu otočky stejně, záběr kolísá od nuly do maximální hodnoty $\Rightarrow$ v průběhu otáčky přepínám mezi větším počtem cívek v rotoru tak, aby proud procházel tou, která je právě v poloze s největším záběrem $\Rightarrow$ plynulejší chod motoru

Shrnutí: Točivé magnetické pole umožňuje sestavit asynchronní trojfázový elektromotor.